

26

Disinherison and wills

NDZIMANA YA 26.

Ku hlamba Mudyandzhaka.

Ndzimanyana ya 1. Mudyandzhaka a nga hlambiwi ku ri hava mhaka le'yi twakalaka.

497 Mudyandzhaka wo tswaleriwa yona; na yona hosi yo tswaleriwa byona; kwalaho-ke a ku na munhu loyi a swi kotaka ku hundzuluxa timhaka ta ndzhaka, a yi teka a yi nyika nwana wa yena lo'ntsongo kasi nwini wa yona u kona. Loko nwana wa munhu lo'nkulu a onhile swikulukumba a nga tekeriwa yona yi nyikiwa loyi a nwi tlhandlamaka. Swi na kambirhi; loko mhaka leyi yi nga va kona e mbilwini ya tata wa vana ku rhandza ku susa lo'nkulu e timfanelweni ta yena ta ku va mudyandzhaka hikokwalaho ka ku rhandza lo'ntsongo, a ringeta ni ku luka mano, loko a byela vakulukumba va ta lava ku tiva leswaku xilo xikulukumba lexi u lavaka ku endla mhaka le'yo tani hi leyi hikokwalaho ka xona 'nyini? Loko a nga xi vuli va ta nwi kaneta; a ku nga endliwi nehumu. Loko na swona a nga swi vula loko a ri masangwini ya rifu, swi ta vuriwa mijamu-jamu ya rifu, hi leswaku a swi nga landzeleriwi hi munhu. Na yena nwana u ni mfanelo ya ku komba emhaka e ka vakulukumba leswaku tata wa yena u lava ku nwi susa e xitshanwini e handle ka nandzu. Loko kunene mukhalabye a nga kombi nandzu lo'wu twalaka, vakulukumba va to nwi kaneta ni ku komba leswaku a swi endleki leswi a swi ehleketaka, hikuva i ku tlula nnawu. Va swi ala hikuva i ku tlhanya muti.

498 Senzangakona a a rhandzile ngopfu ku veka nwana wa yena wa yindlu le'yitsongo leswaku a va yena mudyandzhaka. A a swi endla ntsena hi ku rhandza ka yena a ri karhi a swi tiva leswaku a hi mfanelo hikuva a ku ri hava mhaka le'yi nga humesaka hosi ya muti e fanelweni ya yena. Va muti va kaneta va ku: Swi

1 tiviwa swinene leswaku mana wa Mafemana u lo nghena laha mutini
 hi le mahosi, a nga tiviwi leswaku hi yena nwini wa muti, swi
 nga endlekisa ku yini leswaku nwana wa yena a va yena hosi ya
 2 muti wa wena-ke? A hi pfumeri, a swi endleki. Senzangakona a
 a ri munhu nkulukumba laha tikweni, na yena a nga ha swi
 susumetanga hi matimba hi ku chava ku tinyumisa; a swi tshikisa
 xisweswo. Timhaka ti yima kwalaho a ko a fa mukhalabye loyi;
 masuku loko a file, Nkami (yena mudyandzhaka wa xiviri) a
 enghenisiwa ka byona hi vona vakulukumba, va tshikile marito
 hikwawo ya Senzangakona.

Nindzimentaryana xa 2. Ku landzuriwa ka mudyandzhaka ku tiyisiwa
 hi vakulukumba.

499 Vandyangu hi vona va vumbaka muti, hikokwalaho loyi
 a nga tswaleriwa vudyandzhaka loko a fanela ku hlanbiwa swi
 fanela ku tiviwa hi vona hikwawo. Va fanela ku pfumela loko
 swi fanela ni ku ala loko swi nga ringani leswaku a byi tekeriwa,
 hikuva hi vona va nga ta nwi enghenisa e ka byona mundzuku loko
 mukhalabye a ta va a file.

500 Mudyandzhaka loko a nga tirhi timfanelo ta yena laha
 mutini, ngopfu ku ka a nga hlayisi mukhalabye, rharha-wa-muni u
 tivisa vamakwavo va hlengeletene mhaka leyi; a hlamusela hikwaswo
 na yona m'ehleketo ya yena e henhla ka mhaka ya kona. Va ta
 hlamulana, va fambisa mhaka; kutani loko yi twala leswaku kunene
 mufana loyi a nga humesiwa laha mutini, hikuva a ri ni nandzu
 lo'wu fanekelaka, va ta endla hi matimba leswaku va nwi humesa.
 Loko a humesiwa hi ndlela yoleyo, ku to enghenisiwa ndzisana
 ya yena e xitshanweni.

501 Loko a hlongoriwa hi ndlela leyi, vakulukumba va muti
 ni huvo ya wona, hambi yi ri Ndhuna kumbe na byona vukosi va
 ta fanela ku tivisa leswaku byi ta va vumbhoni le'byi tiyeke ni
 mundzuku.

2 502 Masiku-lawa ku hlambiwa ka mudyandzhaka i mhaka le'yi nga tiviwiki, hi leswaku hambu ya tivwa a ya ha endliwi hikokwalaho ka xilungu. Mufana a nga wu endla nandzu lo'wukulu, a suka a ya e xilungwini, a ya kholwa, kumbe a vuya ntsena loko tata wa yena a lovile, a fika a endla hi ku rhandza. Loko

3 Vatsonga va ha huma kwale matikweni ya ka Zulu, nnawu wa ha tiyile, vanhu va nga si hangalaka va famba va khonza e matikweni ya Bvexa, va nga ri na tihosi ta vona ta Ntumbuluko; kumbe va ri na tona, nnawu lowu a wu tala ku tirhisiwa. Ni namuntlha wa ha tirha e ka Zulu. Namuntlha ku nga ni valungu la'va kotaka ku hlayisa swilo hi ku swi tsala, nnawu lowu wu tsariwile, wa tirhisiwa, wu nge swi koti ku lahleka loko wu ri e tibukwini. Na swona loko ku ta va ku laveka leswaku swinwana swi hundzuluxiwa ku fambisana ni mikarhi, swi ta endliwa swi ri karhi swi tivwa. Namuntlha lomu Vatsonga va nga hangalakela kona nnawu lowu a wa ha tirhi, ngopfu manguva-walawa.

Tatana ni nwana wa yena va nga swi kota ku lwa, va hambana ku ri leswaku vatatana wa yena la'vakulu kumbe la'vatsongo ni vahahani wa yena a va tivi nchumu. Kwalaho ku hangalasana lo'ko tano a ku susi timfanelo ta mudyandzhaka laha a nga kona hikuva a swi vuriwanga. Loko tata wa yena a nga lova a ri ni xa-nchumu, a nga swi kota ku ta a ta xi vanga; na vona vanhu va nga nwi yimela hi ku tiva leswaku hi yena nwana lo'nkulu wa ndyangu lowo; kasi swi endliwa hi leswi va nga twangiki timbholovo ta nwana loyi ni tatana wa yena, ni ku avana ka vona.

503 Nuna unwana loyi a va ku i Mabelhe a a ri ni vana va xinuna vambirhi. Loyi wa hosi a a nga ohavi ku ba tata wa yena, hambu tata wa yena a ku a a fambe, a nga swi kotanga ku endla mhaka hikuva Muchavi, a nga yena mufana loyi, mikarhi minwana a a suka a tiyela e xilungwini, a ya vuya hi mikarhi minwana. Hikokwalaho-ke loko Mabelhe a file Muchavi u lo sala a teka nhundzu ya tata wa yena, hikuva a swi nga tivwi leswaku u ba Rharha-wa-muni.

K24/11

3 504 Maxava a karhatana ni tata wa yena, a nga lavi leswaku
a endla nchumu xa mitirho ya laha mutini. Tata wa yena a nwi
kombisa leswaku u fanele ku tirha hikuva hi yena nwini wa muti,
kambe a va twanananga ku fikela loko nwana a tihumela wa yena
4 muti. Kambe loko Muhlarhi a file u lo sala a ri yena nwini wa
muti. A nga vekiwanga leswaku swi tiviwa hi vanhu hikwavo; a
ku nga ri na xuma lexi tata wa vona a a xi siyile lexi a xi ta
vanga timhaka. Na swona a a nga ti vangiwa xona hikuva hikwavo
a va swi tiva leswaku hi yena nwana lo'nkulu wa Muhlarhi, na
kona ku hambana ka vona yi lo va mhaka ya kwala ndyangu ntsena.
Hambi tata wa yena swi nwi vavisile sw'endlo swa nwana, a nga
yi vakanga e ka vamakwavo, nnawu a wa ha tirhi ngopfu.

505 Nkarhi wunwana mudyandzhaka a nga holova ni tata wa
yena. A nga tala mbilu ngopfu a ko a suka a tifambela a ya aka
muti wa yena kunwana, kambe loko a nga rheleta mbilu, a vuya e
ka tata wa yena a ta tisola, hambi xi lo va xidyoho le'xikulu
ngopfu lexi xi nwi penulaka e vukulwini bya laha mutini, ku
tisola ka yena ka amukeriwa.

506 Loko mhaka yi fikile laha yi nga tirhiwa hi vakulukumba
va ndyangu loko a ta suka a famba, va ta fanela ku tlhela va
hlengeletana kambe ku kamba mhaka leyi. Loko a vuya u ta fika
a tivika e ka hahani wa yena (ku tala ku rhumiwa mukhegula, a
nga munhu wa xisati) leswaku wa tisola e timhakeni leti a nga ti
endla ta ku holova ni mukhalabye, wa byi vona vusopfa lebyi a
nga byi endla, u kombela leswaku a fikiseriwa marito wolawo e
ka mukhalabye. Hahani u ta ya vona makwavo, a komba marito ya
nwana, va vulavula loko va nga hatla ku twanana, swi ta va ni
siku leri va nga ta hlengeletana ku vika mhaka leyi; loko va
vulavurile, va twanana, u to tlhela a nyikiwa timfanelo ta yena.
Kunene loko a ta e ku tisoleni a nga ti hi nomo, u ta ni xa-
nchumu lexi a vulavulaka ha xona ni tata wa yena. A nga ta ni
homu loko swi ta vonaka xikanwe leswaku kunene wa yi vona mhaka

ku tika ka yona; kasi loko a nga ta ni mbuti va ta sola va ku a nga swi voni leswaku mhaka leyi yikulu.

- 5 Ndzimanyana ya 3. Ku hlambiwa (landzuriwa) ka mudyandzhaka ku sumiwa e ntsindza.

507 Loko nwana lo'nkulu (mudyandzhaka) wa munhu a tekeriwa timfanelo ta yena hi tata wa yena a ha hanya, mhaka leyi yi fanela ku sumiwa e ntsindza (loko munhu a akile e mfunwini wa ntsindza xi nga xikhulu), kasi loko a ri e hansi ka ndhuna (ndhuneni. Hi yona ndhuna yi nga ta fikisa mhaka e hosini. Siku timhaka ti nga tshukaka ti karhatile e ndzhaku ka masiku, vumbhoni bya ndhuna byi ta kota ku hatla byi lamula timhaka; na swona loko mhaka ya munhu yi tiviwa e ntswindza, i mhaka le'yi tiyeke, le'yi nga ha laviki timbhoni tinwana.

508 Tatana wa munhu loy'a nga yena mudyandzhaka ha kunene, kambe a nwi tekeleke byona a ri yena hikokwalaho ka ku ka va nga twanani loko a fa, kutani nwana loyi a sungula ku karhata, ndhuna kumbe byona vukosi byi ta tiyisa timhaka hi laha ti nga ha kona, kutani munhu loyi u ta hatla a miyela.

Ndzimanyana ya 4. Loy'a sivaka e matshanweni ya mudyandzhaka loy'a landzuriweke.

509 E matshanweni ya mudyandzhaka loy'a landzuriwaka ku vekiwa ndzisana ya yena, nwana wa mana wa yena. Loko swi fanela ku ya e ka yindlu yinwana le'yi tlhandlamaka, yindlu leyi yi fanela ku va yi yimile swinene e timfanelweni ta yona. Loko ku nga kumeka leswaku yindlu le'yi tlhandlamaka manana wa vona u susiwile e ndhawini ya yena hikokwalaho ka ku ka va nga twanani ni mukhalabye, yindlu leyi ya tshikiwa ku yiwa ka le'yi tlhandlamaka. Na kona kwalaho ndlwini leyi mudyandzhaka wa ha ri yena nwana wa mativula wa yona.

6 Ndzimanyana ya 5. Mudyandzhaka loy'a landzuriweke a nga ha rivaleriwa.

510 "Leswi ku hanya ku nga ku vona" nkarhi wunwana tatana a nga holova ni nwana wa yena hi ku hoxa ka nwana, a ko a nwi anakanyela ku nwi landzula hikokwalaho ka ku nyenyetseka ka yena hi maendlele ya nwana. Kambe loko ku nga ku loko va hangalakile nwana a ya tivona ku hoxa loko a endlile mukhalabye hi ndlela leyi, a tsutsumela ka unwana nkulukumba (a nga va tatana wa yena lo'ntsongo kumbe tatana wa yena lo'nkulu, kumbe hahani wa yena) a khomile xa-nohumu, nyimpfu kumbe pondho kumbe homu loko a swi kota a ku: fambani mi ya ndzi khongelela e ka mukhalabye, timhaka leti ndzi nga ti endla ndza ti vona leswaku a ti fanelanga, ximbutana hi xexo, mukhalabye a a rhelete mbilu; va ri nwana u luma ni le handle, ndzi lo rhetemuka, a ndzi nga ha swi engeti.

511 Murhumiwa loyi u ta fika a losa, a ku: Ndzi rhumiwile hi nwana ku ta nwi khongelela e ka wena mukhalabye. Nwana u ri u swi vonile leswaku leswi a nga swi endla a swi sasekanga, a swi lulamanga, wa tisola e ka swona, a a nga ha engeti. U ri homu ya havi ya nkone hi yona a khongelaka ha yona, u lo dyoha i nwana wa wena". Mukhalabye u ta hlamulana ni murhumiwa, va twanana. Loko va twanene u ta nwi byela leswaku mukhalabye wa amukela ku tisola ka wena. U swi tivile leswaku nwana u luma ni loko a ri handle, wa nkhensa loko a vona leswaku wena hi wexe u swi vonile leswaku leswi u nga swi endla a swi sasekanga a swi lulamanga. Wa nkhensa, u rheletile mbilu, u nga nwi chavi, i tata wa wena tani hi tolo.

512 Ku la nga va ni munhu loyi vito ra yena a va ku i Mavambe. A a ri munhu nkulukumba swinene hikuva a a ri ni swa le mandleni. Munhu loyi a a lo teka nsati wunwe ntsena; nsati loyi a a ri ni swihlangi le'swi hlayeke, na swona lo'wa mativula a a ri wanuna. Loko ana va kurile loyi wansati a fa, kutani

K24/11

6 nkulukumba loyi a sala a teka unwana wansati. Nwana wa yena wa
 mativula wa nsati lo' wo rhang'a a navela ku dlaya tata wa yena
 leswaku a ta hatla a titekela xuma xa muti hikuva a a ri yena
 nwini wa wona. Timhaka ti ya fika e ti ndleveni ta tata wa yena,
 7 a hloma a ku wa dlaya ha kunene, kambe vavanuna va nwi khoma, a
 bohiwa a yisiwa e hosini, vona va nwi rhurhisa e tikweni, a ya
 kule swinene.

513 Mavambe a byela vukosi a ku: Timhaka ti lo endlekala
 laha mi nga ti vona hi ya nwina mahlo, nwana a ku wa ndzi dlaya
 a ta sala a teka xuma xa mina hikuva ta mina ndzi hlwela ku fa.
 Sweswi-ke ndzi ri swi tiveni nwina va vukosi leswaku nwana loyi
 u humile e ka mina, loko ndzi fa a nga kumi nehumu laha
 nhundzwini ya mina, a nga engheni laha mutini wa mina. Va
 vukosi va nkhensa, va ku: Kunene swa twakala, nwana loyi a
 lavaka ku dlaya tata wa yena a ku u fanela ku hatla a fa leswaku
 yena a ta sala a teka xuma xakwe a nga faneli ku hanya, swa
 twala leswaku ndzhaka a nga ka a nga yi dyi.

514 Mukhalabye Mavambe a komba nwana wa nsati lo'wuntswha
 hikuva na yena a a tivurile hi mufana, leswaku hi yena loyi a
 nga ta sala a teka hiswaswo le'swi nga swa yena. Vanhu hikwavo
 va tiva sweswo.

515 Loko ku hundzile malembe, Mavambe a vabya; loko a swi
 twa luya wo hlongoriwa, a tsutsumela kona a tamele havi le'yikulu
 ya ribungu ni yinwana havi yo basa. A fika a nghena hi le ka
 nuna wunwana wa muti, a nwi rhuma leswaku a ya nwi khongelela e
 ka tata wa yena hikokwalaho ka xidyoho lexi a nga xi endla xa
 ku lava ku dlaya tatana wa yena. A komba havi ya ribungu leyi
 a khongelaka ha yona e ka tatana wa yena; ni havi le'yinwana
 leyi a tisolaka ha yona e ka Huvo ya vukosi, laha timhaka ti nga
 ya herisiwa kona loko a ta hlongoriwa.

516 Gayisa, nkulukumba loyi, a ya fikisa mhaka e ka
 mukhalabye Mavambe. Mavambe a kariha ngopfu, a nga lavi na ku

7 twa mhaka ya muxaka lowu. Va vulavula, Gayisa a ri karhi a
 8 komba leswaku nwana wa tisola, u vona ku hoxa ka yena; wa vula
 hi nomo wa yena leswaku u endlile hi vuphukuphuku le'byikulu
 ngopfu. Wena tata-wa-muni mfanelo ya wena ku rheleta mbilu, u
 nwi rivalela. Na swona mhaka yi helele e hubyeni, a ndzi kholwi
 leswaku va ntsindza va nga swi pfumela leswi u swi vulaka.
 Loko munhu a tisola wa rivaleriwa.

517 Mavambe a rhuma Gayisa ku ya tivisa va le ntsindza
 mhaka ya ku tisola ka Xinyama. Loko Gayisa a fikile entsindza
 a yi vika mhaka ya ku tisola ka nwana wa Mavambe, va le ntsindza
 va nwi hlamula leswaku u ta fanela ku ta na Mavambe ni nwana wa
 yena ni vavanuna laha hubyeni hi siku le'ri tlhandlamaka.

518 Ni mixo Gayisa na Mavambe ni nwana wa yena ni vavanuna
 va pfukela entsindza. Mhaka yi nghena. Xinyama a vutisiwa leswi
 a swi vulaka. Xinyama a ku: Ndzi rhumele munhu ku ya e ka tatana
 ku ya ndzi khongelela hikuva ndzi endlile mhaka yo biha ngopfu.
 Rito ri ku: U rhumile mani xana? Yena a ku: Ndzi rhumile Gayisa.
 Vulavula Gayisa hi ku twa. Kunene Xinyama u fikile hi le ka
 mina a ku ndzi ya nwi khongelela e ka mukhalabye hikokwalaho ka
 vusopfa lebyi a nga byi endla. U ndzi kobile havi yikulukumba
 ya ribungu leyi a tisolaka ha yona, ni havi yinwana yo basa leyi
 yi fanelaka ku ta laha ka mukhulu laha timhaka ti nga helela
 kona, a ku yena wa tisola, u endlile hi vuphukuphuku.

519 Hosi yi vulavula yi ku: Nwana wa tisola, mhaka ya yena
 yi twakala swinene, a yi na xikhutu, wa tisola. Ha swi tiwa
 leswaku mhaka leyi i mhaka yo vavisa ngopfu; kambe u fanele ku
 kanya mbilu, u amukela ku tisola ka yena. Munhu loko a khongela
 wa rivaleriwa, hi wona ntumbuluko. Mi ya lulamisa mhaka ya
 nwina, mi vuya mundlwana. Kunene va tlhelela e kaya. Va fika
 va yi pimapima kambe. Mukhalabye kunene a rheleta mbilu, a
 amukela ku tisola ka nwana wa yena.

520 Siku loko ri fikile, va byisa havi ya ntsindza wa ha
 ri mixo va ya na yona e Hubyeni, va fika va komba hi laha va nga

K24/11

8 endla ha kona hi ku lerisa ka Huvo. Masuku hosi yi ku: Swi
 sasekile ngopfu wena Mavambe loko u amukerile ku tisola ka
 9 Xinyama, nwana wa wena. Ha swi tiva Leswaku nwana u luma ni le
 handle. Huvo ya ku nkhensa e mhakeni leyi. Wena Xinyama leswi
 u nga swi vona leswaku u dyohile, hi amukerile, kambe swi ta
 tikomba hi vutomi bya wena loko kunene u tisola hi mbilu. Havi
 a yi tlhaviwe, va dya nyama, va timukela. Masuku ku endlisiwa
 xisweswo hilaha hosi yi nga lerisa ha kona. Va suka va timukela
 e makaya.

521 Loko va mukile Xinyama a ya landza muti wa yena, a
 vuya a ta aka ni mukhalabye, a nwi hlayisa hi laha swi faneleke
 ha kona. Loko mukhalabye a lova, Xinyama a sala a va yena loyi
 a langutaka muti wa tata wa yena.

Xindzimaryana xa 6. Leswi mudyandzhaka a nga hlambiwaka hikwalaho
 ka swona.

522 Mudyandzhaka a nga hlambiwa hikokwalaho ka milandzu
 le'mikulu le'yi fanaka ni leyi:- Ku etlela nsati wa tata-wa-
 muni nwini wa yena a ha hanya i xidyoho le'xikulu ngopfu; i ku
 vonela mana-wa-munhu, hikuva hi laha tata wa munhu a vonaka
 kona. Ku ringeta ku herisa vutomi bya tata wa munhu hi mukhuva
 wihi ni wihi. Ku lwa ni ku ba mukhalabye (tata-wa-muni) swa ha
 fana ni ku lava ku nwi dlaya. Loko mudyandzhaka a nga khathali
 nchumu hi ku tirha ni ku lulamisa swa laha mutini, a ku loko a
 tsundzuxiwa timfanelo ta yena o vulavulela tlhelo, na swona a
 nga lavi ni ku hlayisa tata wa yena (mukhalabye) swa nwi humesa
 e mutini. Na swona loko a ri xitondolo, milandzu ya yena yi nga
 heli, tata wa yena a nwi rihela a kondza a karhala, a nga nwi
 hlamba. Swa fana ni loko a ri khamba, milandzu yi nga tlheri
 laha mutini, tata wa yena a nga kondza a nwi hlamba. Na swona
 loko munhu a ri ni rigombo ngopfu, ta yena ti nga heli, a riheriwa
 hi masiku, a nga kondza a hlambiwa.

9 523 Nkuma-swa-kwe u fana ni hosi, a nga swi kota ku aka
muti lo'wukulu ngopfu; hi leswaku a nga teka vavasati vo tala.
Loko a ku a kurile a tama a ha teka vanhwanyana, kasi yena u ni
10 vana va vavanuna, va ta va tlotla, va etlela na vona. Na vona
vavasati lava, hikuva va ha ri la'vantswaha, va ha lava vavanuna,
va ta yenga vana lava va nuna wa vona va etlela na vona hikuva
mukhalabye a nga ha ri na matimba. Nwana loyi a kumiwaka a
endlile le'swo tano i khombo le'rikulu e ka yena. Mudyandzhaka
wa hlongoriwa laha mutini wa tata wa yena a famba na rona, a
ya laha tata wa yena a vengiwaka kona; hi leswaku wa hlambiwa ni
le xitshanweni xa yena xa vuhlayisi bya muti u ta va a tihumesile.

524 Mudyandzhaka (hambi va ri vana la'vanwana) loko a
kumiwa a endlile le'swo tano, a a vuriwa NOYI (mudlayi). Mfanelo
ya noyi i ku fa; na swona noyi a nga fi rifu ra vanwana vanhu.
Noyi a a bohiwa mavoko, va ya na yena e riweni le'ro k'enta
ngopfu, va ba hi xigombo (xigiya) a wela e riweni, a phyandleka,
a dyiwa kona hi swivandzana ni tinyanyana ta tilo! Va ka
Maluleke a va khoma noyi a boheleriwa ribye e nhanwini, a ya
hoxiwa e xidziveni. Va ka Nkuna a va khoma noyi a hayekiwa
tani hi munhu wo tisunga (hi leswaku u lo tidlaya hi ku dlaya
vanwana).

525 Leti timhaka ta khale ngopfu, a ta ha ri kona sweswi;
a ta ha tiviwi, na swona la'va nga ti vona loko ti endlwa a va
ha talanga, va ta hela ku nga ri khale.

526 Munhu loko a kumiwa a ri karhi a ringeta ku dlaya tata
wa yena (hi ku nwi lavela mirhi yo nwi chelela e swakudiyeni,
kumbe ku nwi rhambela valoyi) leswaku loko a ta va a file a ta
sala a hatlisa ku teka ndzhaka ni ku fuma muti wa tata wa yena,
a endla hi ku rhandza hikuva u ta va a susile xikhutu, vandyangu
va hatlisa va hlengeletana va kamba mhaka, va yi vulavula, va
yi lavisisa hambu ku ri hi ku hlahluva hi tinhlolo kumbe hi ku
huma mungoma, loko swi kumekile leswaku hi swona hakunene u
11 hatlisa a huma hi nyangwa, a ya tshama lomu tata wa yena a
vengiwaka kona. Hi leswaku u hluvuriwile laha ndyangu, a nga ha

11 ri wa kona. Loko a nga ha ri wa kona a nga ka a nga vi
mudyandzhaka wa ndyangu lowu.

527 Mavunga a etlela ni nsati lo'ntsongo wa tata wa yena
a nwi nyika nyimba. Timhaka ti kumiwa, ti tengiwa. Mahanci,
rharha-wa-muni a ku wa dlaya. Va ndyangu va lamula hi ku nwi
khoma va teka matlhari va ku: Nwa loyi wa wena i mudlayi, i
noyi, a a fanele ku fa rifu ra noyi loko a ka ha ri khale, kutani
sweswi na wena u lava ku tiendla mudlayi, a hi swona. Vakulukumba
va ndyangu va kanela mhaka, mufana a hlongoriwa; tata wa yena
yena a ku a nga ha lavi ni ku nwi vona hi mahlo hikuva i xihlola.
Kunene a famba; a nga ha vuyanga.

528 Mahinga a a ri ni nwana loyi a a nwi karhata ngopfu.
Vito ra yena a a ri Gojela, hikokwalaho ka ku karhata ka yena a
a tibya ngopfu hi ra Ntsandzavalayi. Mukhalabye a a biwa mikarhi
hikwayo loko ku nwiwile byalwa. Hi loko Mahinga a ramba
vamakwavo hikwavo a ta va byela mhaka leyi, ni leswaku yi nwi
karhatile, nwana loyi u fanela ku huma hi nyangwa a nga si nwi
dlaya. Chakaza hahani wa kona a kariha ngopfu, a ku: Nwana
loyi u ta kola a dlaya mukhalabye, a swa ha pfuni ku tama a
tshikiwa laha mutini, a a hume a ya aka wa yena, a nga ha vuyi
laha mutini. Vakulukumba va sola nwana loyi ngopfu. Ndzhaku
ka swona hi loko a hlongoriwa laha mutini. Hi leswaku u
hlongoriwile ni le xitshanweni xa yena xa mudyandzhaka.

529 Munhu loko a nga hlayisi tata wa yena a nga lahlekeriwa
hi mfanelo ya yena ya vudyandzhaka. Tata wa vona u va hlayisile
a va kurisa (xi wundle xi ta ku wundla) kutani loko ku fikele
nkarhi lowu na yena nwana a fanele ku hlayisa rharha-wa-muni,
yena a tshika. Mhaka leyi xidyoho le'xikulu ngopfu, munhu a
nga swi koti ku hatla a rivala, hikuva u twa ku vaviseka loko a
ri karhi a hlupheka kasi nwana u kona loyi a a ta swi kota ku
12 susa nhlupheko loko a a ri ni mbilu le'yinene. Loko a twa ku
vava ka xirhami kumbe ka ndlala wa vaviseka a ku: Nwana ndzi na
yena, kasi sweswi ndzo tifanela ni munhu loyi a nga tswalangiki

12 nwana. Kwalaho a nga kotl ku rivala hikuva swi pfuxiwa hi vusiwana bya swinwana.

530 Loko munhu a huma muti wa yena hi ku chava valoyi a nga tshikiwa a huma a ya aka laha ku rhandzaka yena nwini. Na swona loko ku laviwile e tinhlolweni, ti komba leswaku kunene u chava hi leswi a nga swi vona, swi ta pfumeleleka; kasi loko ku nga ri na mhaka kona a nga ka a nga pfumeleriwi ku huma laha mutini hikuva hi yena loyi a fanelaka ku fa ni mukhalabye loko a ta va a ri yena nwini wa muti.

531 Muqyandzhaka a nga va khamba le'rikulu swi ko swi hundzuka ntlango e ka yena; na swona kambe a nga va xitondolo, a fana ni huku; kumbe a va ni rigombo, a tlurisa mpimu, kumbe ku hanya kwihi ni kwihi lo'ko nyenyetsa swi nga va ka yena. Loko vatswari va swi vona swinwana swa leswi swi humelela e ka nwana wa vona, a va yimi va languta, swi vitaniwa vuvabyi, hikokwalaho va ringeta ku tshungula. Loko swi vonakile leswaku a va swi kotl ku swi herisa hi kona ku ngheniwaka ka ndlela le'yo hlongola ni ku tekela nwana timfanelo ta yena laha ndyangu. Xindzimananya xa 7. Ku hlambiwa ka yindlu hikwayo.

532 Yindlu le'yikulu yi nga susiwa (hlambiwa) e vukulwini. Wansati loko a kurile, a vona a ri ni vana a nga ha khathali hi nuna wa yena, hakanyingi u lava ku tifuma. Wa swi kota ku lava tindlela to suka ha tona laha ka nuna wa yena. A nga hlohlotela vana ku karhata; va nga pfunana ku ringeta ku herisa vutomi bya mukhalabye leswaku va ta sala va teka muti ni hikwaswo swa wona. Loko mhaka yi kumeka yi ri tano, mukhalabye wa swi kota ku hlengeleta vandyangu, a va komba mhaka ya kona. Yi ta konanisiwa ku ko ku himiwa mungoma, leswaku mhaka yi vekiwa e rivakeni.

13 533 Loko swi twiwile, wansati a vutisiwa, a kaneta; ku to lulamisiwa ku yiwa e mungomeni, ku ya hlahluviwa. Loko a ya

13 wa yena ni vana va yena, nuna u to tlhela a hlengoleta varikwavo hikwavo a va byela leswaku va yile va ya wa le mungomani, kutani yena lexi a xi vonaka hi leswaku va huma muti wa vona, laha ka yena va nga ha ku engheni hikuva u fela yini a nga dyanga xa munhu. Vavanuna va ta twisisa leswaku kunene a nga ka a nga tshamisi na vona va ri karhi va lava vutomi bya yena; na swona loko va lava ku nwi dlayela xuma xa yena a nga ka a nga swi koti ku va siyela xona loko yena a ta va a file hi rifu ra NTUMBULUKO. Hikokwalaho yindlu leyi ya nsati loyi yi fanele ku huma muti wa yona; a ya ha ri na mfanelo laha mutini, a ya ha dyi nchumu xa laha mutini, i vadlayi ni valoyi.

534 Ximati a a ri ni nwana wa mufana loyi a a ri yena mativule, yena nwini wa ndzhaka. Mufana loyi a a nga twisisi. Siku rinwana a ba tata wa yena. Ximati a komba mhaka leyi e ka vamakwavo, vona va nwi sola mufana loyi, ni ku nwi byela leswaku w'endla mhaka le'yi nga pfumeleriwiki, le'yi nga endliwiki, ya ku ba rharha-wa-muni. Kambe Ximati loyi a nga nwi hlongolanga nwana loyi wa yena.

535 Kambe hambu loko rharha-wa-muni a endlile hi ku olova loko a nga nwi hlongolanga laha mutini, ni ku nwi tekela ndzhaka, u swi kotile ku huma laha mutini wa tata wa yena a ya tiakela muti wa yena hi tlhelo. Vanhu vona va hlamala ngopfu loko tata wa yena a tshikile mhaka le'yo tano a nga endlanga hi nnawu wa hikwavo la'va baka muveleki; kambe va ri karhi va vula va ku: Mufana loyi u tindlele hi ku ba tata wa yena, na yena vana va yena a va nga nwi tshiki, va ta nwi ba.

536 Kunene na yena vana va yena va kula. Loko va ri vakulu a sungula ku ka a nga ha twanani na vona, sw'endlo swa vona swi va le'swo karhata ngopfu, ku ri ni wunwe e xikarhi ka vona loyi yena a swi nyanya. Mukhalabye loyi a a biwa hakanyingi. Va hahani wa kona va ri karhi va ku swi sungule na yena a a hamba a ba tata wa yena Ximati, na yena u hlangene na swona namuntlha.

14

14 Siku rinwana mufana loyi a ba tata wa yena a boxa tihlo. Kambe a swi vuriwanga mhaka hikuva hambu a boxiwile tihlo a nga swi lavanga leswaku swi ko swi tiviwa hi vanakwavo. Loko va vona tihlo ri boxiwile, va vutisa, a nga lavanga ku va komba mhaka. Mufana a suka a tiyela e xilungwini a ya titehamela kona; swo herisa xisweswo.

537 Misava a a ri ni nwana loyi a o rhandza ku tiendlela le'swi rhandziwaka hi yena nwini. Loko tata wa yena a nwi komba leswaku a swi tirhi leswi a swi endlaka, va nga twanani, ti va timholovo ntsena. Siku rinwana loko ku ri karhi ku holoviwa a ba tata wakwe. Tata wa yena a a ri ni matimba, kwalaho a pona ku dlawa hikuva mufana loyi a a tekile nsimbhi a ku u tlhava tata wa yena ha yena. Hambu Misava swi nwi karihisile ngopfu ku biwa hi nwana, a nga ha yisanga mhaka e mahlweni, u yi tshikisa xisweswo.

538 Mufana loyi vito ra yena a a ri Vutlhari. Na yona a kula, a va ni vana va xinuna. E xikarhi ka vona a ku ri ni unwana loyi a a fana ni tata wa yena hi ku lewa. A a ba tata wa yena. Loko Vutlhari a biwa hi nwana, Misava, a nga kokwa wa kona, a a ku: A hi sweswi a wu ndzi endla swona, a ndzi ku byelanga ndzi ku vo ndzi rihisela va ta humelela; swi tsakele, hi sweswo. Vutlahri loyi a nga fanga rifu ra ntumbuluko, u lo dlawa hi makwavo. Mhaka a yi vanga kona ya ku fa ka yena hikuva a a ri makwavo, swi lo va khombo ntsena, o lovisa sweswo.

539 Timhaka le'timbirhi ti tiyisa xivuriso "Loko munhu a ba muveleki, swikwembu swi ta nwi rihisela". Loko munhu a ba tata wa yena, na yena vana va yona va ta nwi ba ku tlula leswi a nga swi endla e ka tata wa yana. Hikwalaho swa obavisa ku ba rharha-wa-muni.

15 540 Mathebula a a ri ni vasati la'va hlayeke. Masiza a a ri yena wanuna wa yindlu le'yikulu, mudyandzhaka. Vasati va Mathebula la'va le ndzhaku e ku tekiweni a va ha ri vatsanana.

15 Masiza a twanana ni unwana wa vona a etlela na yena, a nwi xurhisa nyimba. Loko swi kumekile vavanuna va hlengeletwa hi Mathebula, a va komba mhaka le'yi nga endliwa hi nwana wa yena. Yi va karhata swinene va ka Mathebula, va nga vamakwavo, va ku: Nwana loyi u hlorile, a swi endliwi leswi a nga swi endla, kasi wena tata wa yena wa ha hanya. U ri a wu fanele ku va u file, hikokwalaho i mudlayi a a hume hi nyangwa. Kunene va twananisa xisweswo.

541 E masikwini lawa ku nga kaneriwa ha wona Masiza a a nga ri kona laha kaya, masuku tata wa yena a rhuma vanhu leswaku va nwi landza. Kunene a landziwa kwale Maxixini (Lydenburg) lomu a a tirha kona leswaku a ta haleno kaya ku ta ta voniwa timhaka leti. Loko a fikile timhaka ti vulavuriwa, ti nwi boha, a va a avanyisiwa.

542 Mathebula a a ri ndhuna, masuku a ya vika e hosini mhaka le'yi nga endliwa hi nwana wa yena wa mudyandzhaka, ni ku komba leswi yena a swi endlaka e mhakeni leyi. Va ntsindza va nkhensa timhaka ta Mathebula va ku: Kunene u ta letela nwana loyi, u onhile nnawu wa tiko; u fanele ku huma hi nyangwa. Ku vekiwa siku ra le kusuhi leri timhaka leti ti faneleke ku hetisiwa ha rona.

543 Siku loko ri fikile va hlengeletana vavanuna va muti la'va nga rhambiwa hi yena Mathebula, na vona va le ntsindza la'va rhumiweke hi kosi ku ta vona ku hetiseka ka timhaka leti. Loko va hlengeletene e hubyeni ku vulavula Muzila makwavo wa Mathebula a ku: Vavanuna va rikwerhu hi mi hlengeletile kwala namuntlha hi mhaka ya nwana wa hina a nga hlola laha mutini. U enghenile endlwini ya tata wa yena kasi tata wa yena wa ha hanya; mhaka leyi ya yila hi Xitsonga xa ka hina. Nwana loyi u fana ni munhu loyi a dlayaka tata wa yena leswaku a ta sala a teka ndzhaka. Kasi leswi yena a swi tivaka

16 leswaku hi yena nwini wa muti a a fanele ku hlayisa mukhalabye, a kondza a vitiwa hi Xikwembu a ta sala yena a teka hikwaswo hikuva a swi nwi kongomile loko a a lo swi fambisa hi nnawu. Sweswi a nga endlisa leswi u rhukaterile, u tihlantswile, hikokwalaho a nga ha ri na nehumu kwala mutini lowu, namuntlha nwina mi nga kwala hi mi vitanele leswaku mi ta ta swi vona loko a huma hi nyangwa. Hina va tata wa yena hi vula sweswo hi ri: Masiza u huma hi nyangwa, a wa ha ri na ku averiwa laha mutini wa tata wa wena, u hlorile, a wa ha lavi ku voniwa. Vuhosi namuntlha byi tekiwa hi ndzisana ya wena, hi yena loyi a nga ta languteriwa ku sala a hlayisa mukhalabye; ni loko mukhalabye a ta va a fambile hi ndlela ya hikwavo vanhu hi yena loyi a nga ta sala a languta muti wa mukhalabye. Famba, hi nga ha ku voni ni siku rinwe.

544 Kapeki, nkulukumba unwana wa ka Valoyi a a ri ni muti lo'wukulu swinene. Nwana wa yena lo'nkulu, wa yindlu le'yikulu, a nga yena mudyandzhaka a a ri Sinambhata. Yena a ba tata wa yena. Kapeki loko a biwile a hlengeleta vamakwavo a va komba timbanga leti a nga ti humesiwa hi nwana wa yena wa mativula. Vamakwavu va xisati ni va xinuna va yi kanela mhaka, masuku va twanana leswaku u ta fanela ku hlongoriwa, a nga ka a nga vi yena mudyandzhaka, hikuva matshanweni ya ku hlayisa tata wa yena, yena wo dlaya.

545 Va rhuma Pavalala makwavu wa Kapeki leswaku a ya e hosini a ya vika mhaka leyi, ni leswaku loko a vuya hi le hosini a va ha lavi ku hlwerisa timhaka, u karhata ngopfu Sinambhata.

546 Va ntsindza loko va swi twile va ku: Kunene hi wona nnawu, tata wa munhu a nga biwi, swa fana ni ku nwi dlaya. Munhu lo'wo tano ni khale o huma hi nyangwa a ya lomu tata wa yena a vengiwaka kona. Loko siku ri fikile vantsindza va rhuma munhu ku ta ta vona leswi Valoyi a nga va pimela leswaku a lava ku swi endla. Vanhu va laha ndyangu a va hlengeletene hikwavo,

K24/11

17 na vona va muti ni va le tikweni a va ri kona. Pavalala a vulavula a ku: Mi vitaniwile hi hina hi khombo leri hi nga na rona. Hi ni nwana loyi a tiyimiseleke ku dlaya tata wa yena. Ma nwi vona mukhalabye hi yoloyi. Timbanga leti mi ti vonaka i ta nwana wa yena Sinambhata; hi vonile leswaku ku ri ni ku dlawelwa mukhalabye loyi, swa antswa loko Sinambhata a huma hi nyangwa. Hi laha mi tivaka ha kona mhaka ya muxaka lowu a hi ya munhu a ri swakwe, mundzuku swi nga ta karhata. Sinambhata a nga lavi nchumu xa muti lowu hikuva u ri yena u dlaya nwini wa wona. Kutani-ke namuntlha hi rhandzile leswaku mi ta ta swi vona hi ya nwina mahlo ni ku swi twa hi ta nwina tindleve le'swi nga ta endliwa e henhla ka nwana loyi.

547 Kapeki u vula sweswo u ri nwana loyi a a nwi lombe; na hina hikwerhu vamakwavo hi ri a a fambe a ya lomu hina hi vengiwaka kona a nga si hi dlayela munhu. Namuntlha vuhosi na nwina hikwenu mi nga kwala mi timbhoni ta mhaka leyi, leswaku Sinambhata a nga ha hlayiwi wa muti lowu hikuva u bile tata wa yena. U hlorile, wa famba. Ku sungula namuntlha a nga ha ri na ku averiwa e mutini lowu. Muzila hi yena a nga ta sala a hlayisa mukhalabye ni muti wa mukhalabye.

548 Mbhekwana nuna wa ka Xivambu a a akile e tikweni ra ka Valoyi. A a fuwile ngopfu tihomu ni timbuti ni tinyimpfu. Vavasati vona a va ri ntlhanu na varharhu. La'va ntswha a va ri varharhu. Mucezi hosi ya muti, mativula ya yindlu-nkulu a a rhendzeleka mukhalabye hi le ndzhaku, a titekela vavasati lava. Siku rinwana loko ku ri ni byalwa laha mutini mukhalabye a ya kuma Mucezi a etlela nsati unwana wa la'vatsongo. Loko mukhalabye a va kumile a ba Mucezi hi nhonga leyi a gogojelaka ha yona. Hi loko Mucezi a khoma tata wa yena a ba, a nwi twisa ku vava ngopfu. Mukhalabye a ba huwa a ku: Ndza dlawo. Xikanwe Nghodweni makwavu na Malahle ndzisana ya Mucezi va ya fika laha mukhosi wu twalaka kona, va ya kuma leswaku i Mucezi a baka mukhalabye.

- 17 Loyi wansati u sukile a tsutsuma loko mukhalabye a hima Mucezi hi nhonga leyi a a tamele e vokweni ra yena. Vavanuna lava
- 18 loko va fika va lo kuma mukhalabye ni nwana. Loko va lava ku twa leswaku mukhalabye u ri wa fa swi lo yini, Mucezi a nga lavanga ku va hlamula hikuva na yena a a nwile, kutani mukhalabye a ku wa ya vutisa Chakaza (unwana wa vasati va yena la'vatsongo) leswi a belaka swona huwa. A suka a ya kaya a hlundzukile ngopfu.

549 Loko va nwi vutisa loyi wansati a nga swi kotanga ku va hlamula, na vona a va swi kotanga ku nwi endla hi matimba hikuva i nsati wa munhu. Loko ri xile mukhalabye a hlengeleta vamakwavu a ku ka vona: Ndzi kumile Mucezi wa nwananga a ri karhi a etlela Chakaza nsati wa mina. Ndzi ba hi nhonga leyi a ndzi tamele e vokweni. Loko a pfuka kona Mucezi hi loko a ndzi ba ndzi kondza ndzi huwelela ndzi ku: Ndza dlawoo. Wansati a suka a tsutsuma. Ndzhaku ku ta fika Nghodweni na Malahle. Mina a ndzi si swi vona leswaku nwana u etlela ni nsati wa tata wa yena; na swona tata wa munhu a na ku u endla yini, o dlawa. Timhaka leti tikulu ngopfu, Mucezi ndzi to dlaya.

550 Vavanuna va ku ka Mbhekwana: U nga ka u nga nwi dlayi hikuva hi yena a dlayaka wena. Munhu loyi a dlayaka unwana u dlawa hi tihosi. Wena hlengeleta vamakwenu hikwavo u va komba mhaka leyi ni ku twa m'ehleketo ya vona, hi kona u nga ta tiva lexi u nga ta xi endla hi nwana loyi. Kunene a rhuma ku ya vitana vamakwavu hikwavo ni la'va le vukatini leswaku va ta ka yena. Loko va fikile a va byela mhaka ya kona hi laha yi nga humelela ha kona, ni leswi a nga swi vula yena loko vamakwavu va ta ko va ku va fanela ku hlengeletana hikwavo va ndyangu ku vona mhaka leyi.

551 Dumakude, hahani wa Mucezi, a ku: Mahlori lawa hi vitaneriweke wona namuntlha. Mucezi u lava ku dlaya mukhalabye a nwi dlayela mhaka yo tani hi leyi. Loko yena a a lo na vona

K24/11

- 18 leswaku u kumiwile o suka a tsutsuma, a swi nga ta va swona. A ku to tengiwa mhaka yinwe. Masuku u tlhela a ba, a dlaya mutswari wa yena. Timhaka leti a ti si endliwa, hi to twa nwina hi laha mi nga ta ti vulavula ha kona. Mugwambana makwavu na yena a sola mhaka leyi yi nga endliwa hi Mucezi. A hetisa hi
- 19 leswaku mhaka leyi a yi fanele ku yisiwa e ntsindza yi ya voniwa hi Huvo. Hikwavo va nkhensa rito lero.

552 Ni mixo ku rhumiwa Nghodweni a ya mangala e ntsindza. Loko a fika kona a komba timhaka hi laha ti nga famba ha kona ni laha ti yimeke kona, va ntsindza va ku: Tanani na yena mi ri kona hikwenu mundzuku ni mixo.

553 Ni mixo loko ri xile va ya fika e hosini. Huvo yi hlengeletana ku kamba mhaka leyi, Vavanuna va Huvo va yi hlamala hikwavo hikuva yi endlile timhaka timbirhi. Vanwana va ku: Loko a a lo na kumiwa hi mukhalabye o suka a tsutsuma a yi ri yinwana mhaka. Kambe u ri loko a kumiwile e nsinwini ya munhu a tlhela a dlaya. Vanwana va ku: A hi ri ni xivuriso hi na xona le'xi nge: Khamba ri dlaya nwini wa nsimu. Vanwana va ku: Loko a ku ri khale munhu wa muxaka lowu a vo dlaya, swa letela. Kunene leswi Mbhekwana a nga swi vula e ka vamakwavu loko a ku yena wa dlaya, hi yona mhaka. Loko o nge mukhalabye loyi u ve ni matimba i ngi sweswi ho vulavula mukhalabye a endlile nandzu. Le'swi fanelaka sweswi hi leswaku Mucezi a suka e ka mukhalabye, a ya lomukhalabye a vengiwaka kona. Vanwana va ku: A a biwe, a ta hlongoriwa a swi twile na yena leswaku ku ba a hi swona, a twa hi wa yena mmiri.

554 Vavanuna loko va vulavurile va nyiketile hosi, yona yi hetisa timhaka yi ku: Mhaka leyi ya hlola kunene. Mufana loyi u ri tata wa yena u hanyela yini, a a fe a teka ndzhaka. Mhaka leyi yi vula sweswo hikuva loko a titekela vasati va tata wa yena, nwini a ha hanya, hambu loko a a lo ka a nga nwi bi a

K24/11

19 swi vula sweswo leswaku ndzhaka u tekile. Mhaka yi tlhela yi tiyisiwa hi leswaku loko a kumiwile, u tlhela a tikomba leswaku a na a a lava mukhalabye leswaku a dlaya, swi vela swi ri swa yena hikuva a na u tekile, ka ha sele yini! Huvo yi ta ba nwana loyi, a nga twa mmiri ku fehla. Nwana loyi mhaka ya yena i ku hlongoriwa e tikweni a nga si dlaya tata wa yena. Mucezi a biwa e hubyeni, loko a tshikiwa a byeriwa ku huma e tikweni.

20

NDZIMANA YA 27.

Ku phakela (nyika) ni ku tshika k'endla le'swi nga lerisiwa.

Xindzimanyana xa I. A swi hundzuluxiwi leswi XUMA (nhundzu) xi nga phakisiwa xiswona.

555 Nwini wa muti (tata wa vana) loko a ri karhi a hanya ni vana va yena u languta vutomi bya vona hi laha va hanyisanaka ha kona. Hakanyingi u ta kuma la'va nwi yingisaka ni la'va nga nwi yingisiki, la'va nwi pfunaka ku hlayisa xuma (rifuwo) xa muti, ni la'va nga swi hlayisiki leswi swi vuriwaka hi mukhalabye; ni ku vona lomu va nga swi kotiki ku hlangana e ku hanyeni, ni lomu ku ka va nga twanani ku humaka kona, masuku a swi lavela ndlela yo swi lulamisa. Wa swi kota ku phaka xuma hi yexe, a nyika unwana ni unwana hi laha a swi pimaka ha kona, hi ku ya hi ku twisisa ka vona. Loko va phakeriwa hi yena nwini a swi na ku vulavula kumbe vuntswaka, hikuva ku endla hosi, nwini wa swona. Loyi a nga yingisiki a nga tsoniwa a nga kumi nchumu; kambe ni loko a nyikiwile loko a komba ku kalala, a nga tekeriwa ni leswi a a swi nyikiwile, a va a nga endlil nchumu. Tata wa vana u ni matimba ya ku endla hi xuma xa yena hi laha a nga swi rhandzaka ha kona.

556 Ndlhozana a a ri ni vana va ntlhanu e ndlwini le'yikulu, va ri vavanuna varharhu ni vanhwanyana vambirhi; endlwini ya nhlanswa a va ri mune, vafana vambirhi ni vanhwanyana vambirhi.

20 Zinduna a nga yena mudyandzhaka a a nwi tekisile ensati hi xuma xa makwavu, na yena Tlhelane, ndzisana ya Zinduna a a nwi tekisile hi xuma xa makwavu. Ndhundhuma yena a a nga si tekisiwa, a ha sele e lawini. E ka yindlu le'yitsongo Khumbula hosi ya vona na yena a a kumile ensati hi xuma xa makwavu; kasi na yena Telakufa hambu leswi a a nga si hlomisa, xuma xa makwavu a xi ri kona le'xi languteleke yena.

21 557 Wunwana ni wunwana wa vana la'va xisati loko a hloma, u nwi hlomisile hi homu ya thokazi. Ndlhozana a a fuwile tihomu na tona timbuti. Kutani a nyika Mudanisi ndzisana ya yena tihomu tirharhu, Makhawukana na Nxalati, na vona va nga vamakwavu a va nyika unwana ni unwana ethokazi. Kutani a va byela leswaku vana va yena u ta va phakela xuma le'xi nga kona laha mutini leswaku loko a ta va a file ku nga ha tami ku va ni ku karhata ni ku lwa. Vona a ku ka vona: Leswi ndzi nga mi nyika swona nwina vana va manana, ma swi teka sweswi mi ya tihlayisela e makaya ya nwina. Kunene va swi teka swifuwo swa vona ku sala swa muti.

558 Vana va yena a va avela hi ndlela leyi: Zinduna yena a nwi nyika khume ra tihomu, a ku: Tihomu leti i ta wena, u fanela ku ti hlayisa. U fanela ku vona leswaku ku nga onhaki nchumu ka tona, ti ta ku pfuna mundzuku. Tlhelani yena a nwi nxika ntlhanu na tirharhu; Ndhundhuma a huma na khume na ntlhanu na homu yinwe. A byela Zinduna a ku: Nwina mi tekile vasati hi tihomu ta vamakwenu kasi Ndhundhuma a nga kumanga xuma xo teka nsati ha xona. Sweswi ndzi humesile ntsengo leswaku na yena a kuma nsati. Le'ti nga ta sala loko a kumile nsati na yena u ta rilela kona tani hi nwina mi nga kuma ta nwina. U fanele ku hlayisa marito walawo.

559 Khumbula, hosi e ka yindlu le'yitsongo a nyikiwa ntlhanu na tirharhu, Telakufa yena a huma na ntlhanu na yinwe. La'va xisati hikwavo a engeta a va nyika homu yinwe-yinwe (Tintswele).

21 560 E ndzhaku ka nkarhi hi loko Ndlhozana a lova. Va endla hikwaswo swa nkosi hi laha swi faneleke ha kona, swi ri karhi swi fambisiwa hi Mudanisi a nga yena tata wa vona loyi a seleke. Loko swi herile sweswo va hlengeletana ku vona timhaka ta xuma ni ku ava ka xona. Leswi tata wa vona a a va averile a ha hanya, na yena Mudanisi a lerisiwile ni ku byeriwa swinene, vamakwavu, Nxalati na Makhawukana va ri karhi va swi twa hi ta vona tindleve, a ka ha va nga ni ku kanetana ka nchumu, swi lo tshikisiwa xisweswi a nga swi lunghisisa xiswona yena nwini tata wa vona loko a ha hanya.

22 Kindzimanyana xa 2. Rito ra mufi a ri tluriwi.

561 Ku ni swivuriso swimbirhi le'swi fanaka "Rito ra hosi i Ngoma" (hosi loko yi vurile a swi hundzuki), hikuva u ni matimba ya ku lerisa) kasi (rito ra mufi a ri tluriwi) hikuva u file, u hundzukile unwana wa swikwembu, kutani a ku na loyi a nga ha tengisanaka na yena. Hikokwalaho ka swona munhu loko a lerisile swo lerisa a ha hanya, loko a file swi fanele ku endliwa hi laha a nga vula ha kona; loko marito ya yena ma nga tluriwa ku endliwa swinwana le'swi hambaneke ni leswi a nga swi lerisa ku ta humelela makhombo, kutani ku vika makhombo wolawo vanhu va kuma yi ri mfanelo ku endla ku lerisa ka mufi swa ha lulamile, ku nga si onhaka nchumu.

562 Matanato Xibukutsu a a ri ni vana va mune, va xinuna a va ri varharhu, wa xisati a a ri wunwe ntsena. A a fuwile tihomu ni tinyimpfu ni timbuti. A a lo teka nsati wunwe ntsena. Swifuwo a swi risiwa hi vana va makwavu Ntekele. Vana va yena vona va risile loko va ha ri vatsanana. Jozi a a nwi lovotile, a a ri ni nsati. Na yena Nkezana a a tekisiwile hikuva tihomu a ti yile, kambe a ka ha sele tihomu timbirhi ku hetisa entsengo.

563 Nuna loyi Xibukutsu a a nga hanyi swinene e mmirini, masuku a ku ka nsati wa yena: Ndzi fanela ku tshamisa ndzi

22 phakile rifuwo ra mina hikuva ku fa i ku etlela, ngopfu leswi ndzi nga xifuta. Masuku siku rinwana a vitana vamakwavu Ntekele na Khanyisa leswaku a ta phaka xuma lexi xa yena va ri kona. Loko va fikile, va ya tshamisa e ndlwini. Kutani a vulavula a ku: Nwina vamakwerhu ma ndzi vona ndzi muvabyi masiku lawa hikwawo ya Xikwembu, kutani ku fa i ku etlela. Sweswi ndzi mi vitanile leswaku ndzi ta ta nyika vana va mina unwana ni unwana le'swi nga ta va swa yena leswaku swi nga ti sala swi mi karhata loko ndzi ta va ndzi nga ha ri kona.

23 564 A humesa nkomazi ya ribungu a nyika makwavu khanyisa, a ku vana va wena va ta anwa homu leyi va ta tsundzuka leswaku a va ri ni kokwana wa vona. U ta byisa u famba na yona, a ndzi lavi leswaku yi tama ya ha ri kona laha tshangeni. Wena makwerhu Ntekele vana va wena va risile tihomu leti, na vona ti fanele ku va pfuna. Magogo u ta teka mathokazi mambirhi, vana va mpunga. U nwi hlayisela tona ti ta nwi pfuna ku teka nsati loko a ta va a kurile. Madale yena u ta teka thokazi ra nwana Bisa. Wena u ta teka yona Bisa u ta sala u ndzi tsundzuka ha yona. Madakwile a nga si teka, hikokwalaho yena u ta kuma homu ni vana va yona vambirhi handle ka le'ta ntsengo. Nkezana u ta kuma tirharhu. Le'ti nga sala hikwato i ta nwini wa muti a nga Jozi; yena u ta hlayisa mana wa yena ni vana va yena ha tona.

565 Hi tona timhaka leti a ndzi mi vitanela tona. Mundzuku hi ta ya e tshangeni hi ya vona ku famba ka timhaka leti ndzi nga ti vula hi momo, leswaku ti homu leto ti huma ti famba hi tindlela ta tona. Kutani mi ta vona leswaku Jozi a nga sali a tlanga hi mana wa vona u fanela ku hlayiseka swinene tani hi loko ndza ha ri kona, hikuva xuma lexi i xa yena.

566 Loko ri xile, va fihlurile, hi loko va ya e xivaleni. Mufana a enghena e tshangeni va ba tihomu ti humela e handle loko mukhalabye Matanato a ri karhi a ti vitana hi mavito, ti ri karhi ti huma. Loko swi herile sweswo mukhalabye a ku: Ndzi

23 tirhile ntirho wa tihomu ntsena, e ka swinwana a ndzi enghenanga. Leswo i swa muti, nwini wa muti u to vona hi laha swi nga ta famba ha kona loko nkarhi wu ta va wu fikile. Hi leswi ndzi nga te ni ta nwi pfuna ku swi lulamisa. Swona a swi phakiwi, i swa nwini wa muti. Nwini wa muti u fanele ku hlayisa mana wa vona, a nwi hlayisa swinene tani hi loko ndzi nwi hlayisa mina nwini.

567 Masuku va hangalaka unwana ni unwana a byisa ta yena a ya na tona e kaya ka yena, ku sala ntsena ta laha mutini, ni ta la'va laha kaya. Ku tlhaviwile nyimpfu ya xixevo loko ku ri karhi ku lulamisiwa timhaka leto.

24 568 Ku hundzile mikarhinyana masuku Matanato a lova. Va tile ku ta nwi lahla ni le nkosini. Loko sweswo swi herile vandyangu va hlengeletana ku lulamisa swa ndzhaka. Kwalaho ku kumeka leswaku swilo swi lulamisiwile hi nwini a ha hanya. Ntekele na Khanyisa a va ri kona la'va nga twa hi ta vona tinileve loko mufi a ri karhi a lerisa timhaka ta muti, va komba na vona hi laha timhaka ti nga famba ha kona. Swi lulamisiwa hikwaswo ku nga ri na ku bisana pongo.

569 Ntekele a teka tlhari ra mukhalabye (mufu Matanato) a ri tamerisa Jozi vanhu hikwavo va ri karhi va langutile, a ku: Nwina varikwerhu hikwenu na swi vona leswi ndzi swi endlaka. Makwerhu u lovile, kambe u siyile muti; u siyile ni nwana wa yena loyi a nga hosi ya muti wa yena, hi yena Jozi loyi mi ndzi vonaka ndzi nwi tamerisaka tlhari ra tata wa yena. Hi yena loyi a nga ta sala a vona timhaka hikwato ta muti lowu a wu siyeleke hi tata wa vona. Lexi ndzi xi endlaka sweswi mi ri karhi mi xi vona hi leswaku nwana loyi u byarhisiwa timhaka hikwato ta muti lowu ku sungula namuntlha. Tindzisana ta yena ti ta fanela ku swi tiva sweswi leswaku hi yena tata wa tona; timhaka hikwato ti tirhiwa hi yena; va fanela ku nwi languta a ri tata wa vona. Hi kona hina vatata wa yena, hi ta nwi pfuna e ka swinwana leswi

24 a nga ta lava leswaku hi nwi pfuna; kambe a hi nga tienghenisi ka swona handle ka loko a hi kombela.

570 A ku tlhaviwile homu, ku engiwile mabyalwa leswaku vaendzi va nga ti karhatiwa hi ndlala loko va ri karhi va ri e timhakeni leti.

571 Mhaka ya ku tlhava xifuwo a yi bohi, vanhu va endla hi laha matimba ya vona na fikaka kona, ni hi ku rhandza ka vona. Nkarhi wunwana swi nga ha endliwa hi ku lerisa ka mufi.

25 572 Mucezi a a ri munhu nkulukumba swinene. A a ri ni vasati la'va klayeke. Nwana wa yena loyi a a khomile muti, a nga yena mudyandzhaka, u rhangele tata wa yena ku lova. Kutani mudyandzhaka a va loyi wa ndzisana (Masungi) hi laha swi fanelaka ha kona hi nnawu hikuva hi yena loyi a a tlhandlama mufi hosi ya vona hikwavo e ka neazi lo'nkulu.

573 Hosi ya muti loko yi loville, Mucezi tata wa vona u tlhavile homu hi laha a swi fanela ha kona. Sweswo a hi nnawu, kambe swi endliwa hi hikwavo la'va nga yima swinene (va-akuma-swa-vona).

574 Nkosi lowu wa mudyandzhaka loko wu hundzile, swi herile hikwaswo, mukhalabye Mucezi a lerisa ngopfu hi tlhelo ra yena a ku: Loko mina ndzi fa mi fanela ku ndzi lahla ni sangu ra mina ndzi xaxamela na roma. Ku nga tshuki ku tlhaviwa homu. Kunene loko a loville a ku tlhaviwanga homu; ku tsundzukiwile ku endla hi laha a nga va lerisa ha kona. Leyi i homu yo lahla ha yona.

575 Kambe loko ku endliwa nkosi wo nwi rila, vana va nga tlhava homu, ni ku endla swakudya swa tinxaka hikwato hi laha va swi kotaka ha kona, ngopfu-ngopfu ku endliwa byalwa.

Xindzimanyana xa 3. Nkarhi wunwana rito ra mufi ra tluriwa.

576 Hambi swi ri karhi swi tiviwa leswaku rito ra mufi a ri tluriwi swa humelela leswaku ri tluriwa. Kambe loko ku

25 lerisa ka yena ku ri ku lerisa lo'ku tiyeke, hi leswaku lo'ku vuriweke hi nkarhi lo'wunene, ku nga ri hi mijamu-jamu ya rifu, loko ko tluriwa ku lerisa loku, swi humesa madzolonga ni ku karhata.

577 Mahuntsi, makwavu wa Mabaahleka a a ri ni vana varharhu, vavanuna vambirhi ni wansati. Hlohani na Kacila a va ri va xinuna, wa xisati a a ri Hanyeleni. Hanyeleni a a tekiwile; kambe loko a nwi hlomisa u nwi heleketile e vukatini hi homu ya thokazi. La'va xinuna hi vumbirhi bya vona a a va tekisile vasati.

26 578 Leswi xuma xa yena a xi nga aviwanga, loko a ri masangwini ya rifu a vitana makwavu Mabaahleka a nwi lerisa swa muti ni timhaka hi laha a swi lavaka ha kona yena. A lerisa leswaku Kacila a nyikiwa tihomu ta mune leti: Khima ni nwana wa yona, Bungeni ni nwana wa yona. A lerisa na kambe leswaku Mpefu yi nyikiwa Nhlongolwane hikuva u nwi hlayisile lembe rinwana loko a vabyile va ri swinwe e xilungwini, a nwi lavela mirhi a kondza a sisimuka; kasi e ntirhweni lowo hikwawo a nga kombelanga nechumu, a ti ri tintswalo ntsena, kasi u onhakeriwile hi swa yena na yona mikarhi.

579 Nhundzu hikwayo i ya nwananga Hlohani, u ta hlayisa muti ni mana wa yana. U ta humese homu a nyika Chavalala; nandzu wolowo wa vun'anga wa wu tiva, ndzi nwi hlamuserile, na swona u swi vonile hi mahlo loko swi ri karhi swi tirhiwa. Ndzhaku ka masiku a lova.

580 Loko ku lunghisiwa swa muti Mabaahleka a nga ha nwi hanga homu ya yena Nhlongolwane, kasi timhaka a a ti tiva na yona homu ya kona a a yi tiva, hambani a ri Hlohani na yena a a swi tiva; kambe timhaka a ti lerisiwile tata wa yena lo'ntsongo. Nhlongolwane a vutisa Hlohani. Hlohani a ku timhaka wa ti tiva, kambe ti lerisiwile tata wa yena.

581 Mabaahleka a a rhandza ku tihlayisela yona hikuva a a ku yena a nga nyikiwanga nechumu. Nhlongolwane a ya vutisa,

26 kambe Mabaahleka a kaneta. Yena a ku: Ndzi to ya mangala mhaka leyi. A ya byela va Hlohani ni mana wa yena leswaku yena u ya e ku mangaleni. Vona va ringeta ku komba mukhalabye leswaku a a fanele ku nwi nyika homu ya yena hikuva Mahuntsi u vurise xisweswo.

582 Nhlongolwane a ya mangala e ntsindza. Mhaka yi enghena e hubyeni. Nhlongolwane a vulavula a ku: Ndzi pfunile mufi a vabya hi ri swinwe e xilungwini. Ndzi nwi lavela mirhi, ndzi nwi ongola a ko a humelela. Loko a nga si fa u ndzi tshembisile homu leyi va nge i Mpefu ya nga kona e tshangeni ra yena leswaku u ta ndzi nyika yona ku nkensa leswi ndzi nga nwi hlayisa. Kutani loko ndzi ku ndza vutisa va muti va yi tiva mhaka ya kona, kambe yi lerisiwile Mabaahleka. Yena loko ndzi nwi vutisa a nga ndzi kombi lexi a alaka ni homu ya mina ha xona.

27

583 Huvo yi vutisa Hlohani loko a tiva nchumu hi mhaka leyi tata wa yena a nga yi lerisa a ha hanya. Yena a hlamula a ku: Loko tatana a lova u lerisile tatana Mabaahleka leswaku a nyika Nhlongolwane homu le'yi vitaniwaka Mpefu yi nga kona laha tshangeni. Kambe ku fikela sweswi ya ha ri kona, a nga si yi nyikiwa. Nhlongolwane u vutisile e ka mina na manana. Hi nwi hlamurile leswaku mhaka ya kona yi lerisiwile mikhalabye Mabaahleka, hina hi nga ka hi nga endli nchumu e mhakeni leyi. Loko hi komba Mabaahleka mhaka leyi, u hi hlamula leswaku yena wa swi tiva.

584 Huvo yi vutisa Mabaahleka hi laha a nga hlamulaka ha kona ka leswi a swi twaka swi vuriwa. Yena a tsandzeka ku vula leswaku a va vurisi la'va nge mufi u lerisile leswaku Nhlongolwane a nyikiwa homu le'yi vitaniwaka mpefu, yi nga kona e tshangeni ra Hlohani, ni leswaku a nga nwi nyika yona hikckwalaho ka yini! Huvo yi konanisa yi kondza yi swi kuma leswaku mukhalabye loyi a a lava ku yiva homu leyi.

27 585 Huvo ya swi vona leswaku a wu lava ku yiva homu leyi ya vanhu. Hi leswaku wena a wu swi tivi leswaku le'swi variweke hi mufi swi ni khombo e ka loyi a swi hundzuluxaka! Loko o nge a nga londzanga Nhlongolwane, homu leyi a yi ta lova, a wu tekile. U khamba nandzuwe!

 586 Hosi yi vulavula yi ku: Timhaka ta ku dya wena Mabaahleka. Swi le rivaleni leswaku a wu lava ku yiva homu leyi ya vanhu. Loko mufi a lerisile timhaka ti fanele ku endliwa hi laha a nga lerisa ha kona. Kunene mundzuku swi ni khombo loko swi famba hi ndlela leyi mufi a nga vulangiki yona. Sweswi Huvo yi ku vona nandzu wa vukhamba. Wa yiva, wa chavisa. U ta humesa homu u riha. U hatlisa ku heleketa homu leyi e ka nwini wa yona. Huvo yi ku nyika siku ra mundlwana,
28 loko ri pela yi nga fikanga e kaya ka Nhlongolwane, yena u to pfukela haleno, kutani Huvo yi ta swi tiva leswi yi nga ta swi endla e ka wena. Huvo yi vulavula u ri karhi u swi twa wena Nhlongolwane.

 587 Loko ri xile hi loko Mabaahleka a ya ka Hlohani a ya yula leswaku u lava ku heleketa homu. Kunene Hlohani ni mukhegula va nkhensa, homu yi huma e xivaleni yi ya enghena ka xa ka Mabaahleka, ti byisiwa ti ya e ntsindza.

 588 Mukhalabye a fika a tivika leswaku u tisile homu. Vavanuna va huma ku ya yi vona. A yi humesa. Vavanuna va vutisa Hlohani loko yi ri yona ha kunene homu leyi mufi a nga suka a yi kobile. Swi kumeka leswaku hi yona. Masuku Nhlongolwane a nyiketiwa yona. A komba havi leyi a nga riha ha yona loko Huvo yi te: U ni nandzu, u humesa homu. Havi yi nkhensiwa, yi tlhaviwa yi dyiwa e Hubyeni, timhaka ti hela kwalaho.

 589 Hakamela loko a lerisa swa ndzhaka ya yena a ha hanya, u kobile nwana wa yena homu yo basa ya thokazi a lerisa leswaku yona yi ta nyikiwa makwavu wa yena Phukwana; na yena Phukwana

28 u ta nyika Jamela ndzisana ya yena rhole ra mativula ra homu leyi. Vana va yena a va averile hilaha yena nwini a nga swi twisisa ha kona; ni swo lerisa a a swi byerile yena nwana wa yena.

590 Kambe loko a file, Nhlangwana, nwana wa yena a nga ha swi endlanga ku nyika Phukwana homu le'yo basa hi laha tata wa yena a nga lerisa ha kona. A yi navela homu leyi, a tihlayisela yona yi va ya yena; kasi a a nyikiwile tihomu to tala hikuva a a ri yena nwini wa muti. Vanwana va ndyangu a va tivanga nchumu xa timhaka teto hikuva a a lo lerisiwa tona a ri swakwe hi mukhalabye.

29 591 Ku hundzile nkarhinyana wa ku lunghisiwa ka timhaka ta muti; kambe a nga va kombanga va hahani wa yena timhaka ta homu leyi. Masuku ku mitiwa ximbutana hi nhlarhu ni vusiku, xi nyamalarisa xisweswo a ku vafana va lo lahla e nhoveni kutani a va fikanga va nwi byela laha kaya. Siku rinwana a swi vona hi mahlo leswaku swimbutana swi vuyile hikwaswo, kambe ku pfuka ku nyamalarile xinwana. Va banana hi rhangana ro hisa laha mutini. Va tsundzuka tinhlolo.

592 Loko va vutisa tinhlolo tona ti komba leswaku Hakamela wa holova hikuva swileriso swa yena a swi hlayisiwanga. Ka ha sele homu yo basa laha tshangeni le'yi fanelaka ku nyikiwa Phukwana makwavu, leswaku na yena Phukwana a ta nyika Jamela rhole ra mativula ra homu leyi. Hikokwalaho ku ni nhlarhu le'yi taka ni vusiku yi ta mita swimbutana; loko mhaka leyi yi nga si lulamisiwa ka ha ta ta le'swikulu le'swi karhataka ku tlula leswi.

593 Hahani wa Nhlangwana a nwi byela leswi tinhlolo ti swi vulaka, ni leswaku ya ha ri masungulo ntsena ya makhombo loko mhaka leyi yi nga hatlisi ku lunghisiwa. "Xana muti lowu wa makwerhu wu ngo hela hikokwalaho ka makwanga ya wena xana? U nyikiwile rifuwo hikwaro ra muti, kambe wo vava ni homu yinwe.

29 Tiva leswaku a ku nga lulami nchumu hikokwalaho ka homu leyi, u ta kondza u sala u pfumala ni mbuti, vusiwana byi ta ku lulamisa".

594 Nkarhi wolowo timhaka leti ti humeleleke ha wona homu a yi vekile hi thokazi ro basa. Hi loko Nhlangwana a humesa homu a yi nyika Phukwana; xikanwe na yena Phukwana a humesa rhole a ri nyika Jamela, hi laha tata wa vona a nga vula ha kona.

595 Masuku vavanuna va ku: Wa tiva mhaka leyi u nga yi endla yi bihile ngopfu, loko a wu lo yisiwa e Hubyeni a wu ta rihisiwa ngopfu; sweswi swa fanela leswaku u humesa swo khongela ha swona e ka hahani wa wena. Kunene Nhlangwana a nga ha hunisanga hikuva a a ha ku swi vona hi mahlo swa swimbutana, ni ku swi twa hi ta yena tindleve leswaku makhombo ma nga ha va heta hikokwalaho ka k'endla loku ka yena. Hi loko a humesa homu ya havi a khongela ha yona e ka hahani wa yena. Hahani wa yena ni mana wa yena ni vavanuna va muti la'va nga vitaniwa e mhakoni leyi va vulavula. Loko hahani wa yena va nwi komba mhaka leyi nwana a yi vulaka, a nkhensa, a ku: Nhlangwana i nwana, a a nga fanelanga ku endla hi ndlela leyi a nga endla ha yona. Homu ndza amukela, kambe a ndzi nga yi fuwi hikuva yi nga ndzi tsundzuxa makwerhu loko ndzi yi vona, ndzi ri karhi ndzi ku i homu ya mivangu ni milandzu. Homu leyi, yi to tlhaviwa, hi dya hikwerhu mhaka yi helela kwala. Masuku va nkhenselana, homu yi tlhaviwa yi dyiwa; unwana ni unwana wa ndyangu a huma ni xirho xa yena hi laha yi nga mfanelo ha kona. Swimbutana a swa ha nyamalalanga ku sukela siku rero.

Xindzimanyana xa 4. Ku tlula ku lerisa ka mufi swi ni makhombo.

596 Marito ya mufi ma fanela ku hlayisiwa, ma tirhisiwa, ku endliwa hi laha a nga vula ha kona. Swi tsandza ni loko a

30 lo vula rito ro nononwaha e ka unwana munhu, swo karhata a swi tshiki ku humelela. Swo karhata le'swi humelelaka a hi le'swi tiwiwaka, leswi vanhu va nga swi langutelaka, kambe swi humelela hi tindlela to tala, le'to hlamarisa, leti hakunene ti onhaka ndyangu. Hikokwalaho-ke vanhu va chavaka ngopfu ku tlula ku lerisa ka munhu loyi a feke, hikuva u hundzukile unwana wa swikwembu, u kota ku endla hikwaswo leswi swi chavisaka e ka vanhu la'va ha hanyaka laha misaveni.

(Note well. From 589 is a case to establish the above.)

Xindzimanyana xa 5. Ku ni le'swi nga hundzuluxiwaka loko swi nga fambisiwanga hi milawu ya kona.

31 597 Vanhu vanwana va tlula milawu leyi va yi tivaka leswaku swi ta karhata loko va nga yi hlayisi, va endla leswi va swi rhandzaka vona vini; kambe ntumbuluko a wu nga landzeleri swona, kasi na vona vanhu la'vanwana va ta wu pfuna Ntumbuluko, va nga endli hi laha munhu a nga rhandza ku tiendlela ha kona a tlula nnawu wa vanhu. Munhu a nga nyika ndzhaka ya yena ka nwana wa nsati wa yindlu le'yitsongo hikokwalaho ka ku rhandza loyi wansati, a rivala leswaku a swi endleki, ndzhaka ya yindlu le'yikulu; yi nga huma kona hi timhaka le'ti twalaka. Na swona a nga yi nyika nwana unwana wa yena hikuva a nwi rhandza ku tlula la'vanwana. Loko a endlisa sweswo, hambu a lo vulavula va swi twa va yindlu ya yena va ta sala va hundzuluxa hikuva a hi nnawu, ni mundzuku swi nga ya va tsandza e Hubyeni.

598 Loko mhaka yi tshuka yi humelela ya rixaka leri, yi kondza yi ya fika e ka vavanuna e Hubyeni, huvo yi nga ka yi nga yimi na yena yi ta endla hi laha nnawu wu lavaka ha kona; hikokwalaho-ke va laha kaya va ta tikarhata leswaku va ringeta ku fambisa swilo hi nnawu, swi nga ya e Hubyeni loko swi va tsandzile. Kunene loko swi lo va tsandza huvo yi ta ya va seketela, hi ku yima hi rato ra vona.

31 599 Nghwenya a a ri ni nwana wa yena loyi a nga yena wa mativula wa yindlu-nkulu. Nwana loyi loko ku fikile dyondzo e tikweni a yi amukela, a enghena xikolo a dyondza. Tatana wa yena a a nga swi tsakeli swa dyondzi. kutani a ku ka nwana wa yena: Sweswi u nge wena u enghena e timhakeni leti mina ndzi nga ti laviki, a wu nga kumi nehumu xa swilo swa mina. Nwana a ku ka tata wa yena: Dyondzo a yi onhi nohumu, ndza karhi ndza ku hlayisa, ndzi endla hikwaswo le'swi lavekaka, le'swi fanelaka, a wu nga swi koti ku ndzi tekela timfanelo ta mina hi mhaka ya ku dyondza.

600 Hambukani a tiyisa tidyondzo ta yena, a nga tlheleri ndzhaku. Na yena mukhalabye a nga hundzukanga e maritweni ya yena. Mikarhi loko yi hundzile, mukhalabye a vekile nwana wa yindlu le'yitsongo ku va mudyandzhaka wa yena, a lova. Nwini wa ndzhaka a vuya ku ta yi teka, kambe ku kumeka leswaku ku ni rihinga leri mukhalabye a nga ri veka, hi ku nyika lo'ntsongo vukulukumba hi ku rhandza ka yena.

32 601 Hambukani loko a vona leswaku Mabele wa vanga, hambu leswi a a ku u lo nyikiwa hi tata wa yena, hi loko a vitana vatata wa yena ni vahahani wa yena hikuva a va ri kona, a va komba timhaka leti, ni ku komba leswaku yena u tiva swilo leswi swi ri swa yena. Kunene na vona va tiyisa rero ra leswaku swilo hikwaswo i swa Hambukani.

602 Masocha, a nga loyi a nga nyikiwa hi tata wa yena a ku nwini wa swona a nga nwi nyiki hikuva wa dyondza, na yena a phika a ku: Nhundzu leyi i ya mina, ndzi lo nyikiwa hi tatana. Vakulukumba va ku: Mhaka leyi yi ta karhata, wena Hambukani wo ya yi vika e ka mukhulu, va ta yi lunghisa hikuva hi loyi Masocha na yena wa ala u ri u nyikiwile hi tata wa yena, kasi hina a hi tivi leswaku wena nwini u tekeriwile hikokwalaho ka yini, hikuva ku dyondza a swi onhi nohumu.

32

603 Mhaka yi ya e Hubyeni. Hambukani a fika a komba leswaku Masocha u vanga vukulu, u ri u nyikiwile hi tatana. Tatana u ndzi holovele a ku ndzi tshika ku dyondza hikuva yena a nga swi lavi, loko ndzi nga tshiki a ndzi nga kumi nchumu e ka swilo swa yena. Mina ndzi nwi hlamurile leswaku ku dyondza a hi xionho, ndza karhi ndza ku hlayisa wena tatana, ndzi endla hikwaswo hi laha swi fanelaka; mitirho hikwayo ya muti yi tirhiwa hi mina, sweswo swi nga ka swi nga ndzi tekeri vukulu. Kutani kunene mukhalabye u endlile lexi a nga xi vula. Mina ndza kaneta, ndzi ri mukhalabye a nga endlanga swona, ku teka swa mina a nyika makwerhu, wa hi lwisa.

33

604 Huvo yi kombela marito ya vandyangu. Tata wa vona lo'ntsongo a ku: Hina ho hlamala loko kunene makwerhu a swi endlile swilo leswi. Ndzhaka i ya Hambukani hiwayo, a nga na ku vangiwa hi munhu. U nwi hlayisile swinene, a tirha swa muti hi ku lulama, a hi soli nchumu. Ndzhaka i ya yena hi kunene. Na yena hahani wa vona a komba sweswo, ni leswaku yena a nga voni leswaku ku dyondza i nandzu, hikuva swa muti a a swi tirha hikwaswo, ni ku hlayisa mukhalabye, u nwi hlayisile ku fika makumu. Hina a hi twi nchumu hi timhaka ta dyondzo, a hi xidyoho, ndzhaka hikwayo i ya Hambukani, Masocha u fanele ku languta hosi ya yena, a nga ka a nga nwi kuleli.

605 Hosi yi vulavula yi ku: Ma swi vona vavanuna, nkarhi wunwana loko mi swi rhandza mi ehleketa leswaku mi nga hundzuluxa milawu ya Ntumbuluko leyi hi nga yi kuma vatatana wa hina va hanya ha yona, hi tisungulela ya hina. A swi nga vi tano. Nnawu hi tiva wolowu vatatana va nga hanya ha wona, tiko ri ri karhi ri hlayiseka swinene ha yona, hikokwalaho a hi nga swi koti ku hundzuluxa nchumu, hi fanele ku hanyisa xisweswo. Sweswi Huvo yi ri mukani e kaya, mi ya hlengeleta xuma hikwaxo, ku nga fibhliwi nchumu, mi va kona hikwenu va^klulukumba va ndyangu lowu, hosi yaⁱ ta ta kwale mutini wa

33 Nghwenya loko ku hundzile viki rinwe ku ta ta lunghisa mhaka leyi. Siku mi ta ri tivisiwa hi ku hela ka viki.

606 Loko viki ri hela hi loko hosi yi rhumela rito leswaku vanhu va va kona hi wa Vuntlhanu, hi rona siku leri a nga ta va ha rona e mutini wa Nghwenya ku ta lulamisa timhaka ta kona. Va ka Nghwenya va lulamisa hikwaswo, va sweka ni timbuva ta hosi. Ku tlhaviwa ni homu ku engiwa ni mabyalwa.

607 Ra Vuntlhanu loko ri fika, hi nkarhi wa loko masana ma tiyela, hosi yi ta fika. Va hlengeletana hikwavo, masuku hosi yi vulavula yi ku: Hi hlengeletene kwala namuntlha hikokwalaho ka mhaka le'yi nga endliwa hi mufi Nghwenya. U tshikile milawu leyi vatatana a va hanya ha yona a veka wa yena, kutani a swi nga endleki leswaku munhu unwana ni unwana e tikweni a hanya hi wa yena nnawu a le swakwe. Hi fanele ku hanya hi milawu ya Ntumbuluko. Tivani hikwenu leswaku Hambukani hi yena nwini wa muti lowu. Masocha i ndzisana, a nga swi koti ku kulela hosi ya yena. Timhaka hikwato ta muti lowu i ta Hambukani. Hikwavo va muti lowu wa Nghwenya va fanele ku twa rito ra yena. Masocha a nga titekeri nohumu e

34 ka nhundzu ya mukhalabye, u amukela ntsena lexi a xi nyikiwaka hi Hambukani. Swo saseka ni swo biha hikwaswo swi le nhlokweni ya Hambukani ku sukela sweswi. Loko ku karhata ku tama ka ha ri kona ku to tivisiwa huvo, yona yi ta tirha hi laha yi nga ta vona ha kona. Lexi Hambukani a nga ta xi nyika mani na mani e xikarhi ka muti ni ka maxaka mi fanele ku amukela, mi miyela. Loko munhu a kalala, u to tsoniwa swi hela, a ku na ku vulavula kwalaho.

608 Loko hosi yi hetile ku vulavula vanhu va nkhensa. Va sungula ku tsaka. Mhaka yi helela kwalaho. Hi ndzhenga lo'wukulu hosi yi tlhelela e kaya ni mavandla ya yona, vanhu va hangalaka.

609 E ndzhaku ka sweswo a ka ha va nga na ku karhata ka nchumu. Masocha a hanya hi ku rhula ni hosi ya yena, muti⁴ wu famba swinene ku kotisa khale loko mukhalabye a ha hanya.

END S. 905